system of indirect taxation in Ukraine]. Visnyk Un-tu bankivskoi spravy Nats. banku Ukrainy [Bulletin of the Bank of Ukraine Nat. Bank of Ukraine]. № 3. pp. 13-18; 6. Conclusions on the implementation of the State Budget of Ukraine for 2009 URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/en/publish/article/16728123>; 7. Conclusions on the Execution of the State Budget of Ukraine for 2010 URL: http://www.ac-rada.gov.ua/img/files/Bulet_vykonan_DBU_2010.pdf; 8. Conclusions on the implementation of the State Budget of Ukraine for 2011 URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16740923/Bulet_vykon_budg_2011.pdf; 9. Conclusions on the implementation of the State Budget of Ukraine for 2012. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16741935/Visnovok_2012.pdf & gws_rd = cr & dcr = 0 & ei = v-DxWZ-QDIOFgAbmr5yoCQ; 10. Conclusions on Implementation of the State Budget of Ukraine for 2013. URL: 195.78.68.18/minfin/file/link/404609/file/Budget%20of%20Ukraine%202013.zip; 11. Conclusions on Implementation of the State Budget of Ukraine for 2014. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16745880/Bulet_vykon_DBU_2014.pdf; 12. State Fiscal Service of Ukraine. Report of the State Fiscal Service of Ukraine for 2015. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/131201.pdf>; 13. State Fiscal Service of Ukraine. Report of the State Fiscal Service of Ukraine for 2016. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/199244.pdf>; 14. State Fiscal Service of Ukraine. Report of the State Fiscal Service of Ukraine for 2017. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/223549.PDF>; 15. State Fiscal Service of Ukraine. Report of the State Fiscal Service of Ukraine for 2018. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf>

УДК: 30:336.22:336.145(477)

Р.Я. Галамай

DOI: 10.36919/2312-7812.1.2020.92

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

У даній статті проведено дослідження інституційних засад розвитку податкової системи в Україні в умовах реформи місцевого самоврядування. Обґрунтовано доцільність інституційного підходу до аналізу розвитку податкової системи. Виділено основні елементи податкової системи в цьому контексті (формальних та неформальних інституцій, організаційних структур). Визначено негативні аспекти розвитку податкової системи в Україні в період незалежності та окреслено ризики, якими вони супроводжувалися. Обґрунтовано доцільність податкової реформи в контексті трансформаційних змін у системі публічного управління та посилення місцевого самоврядування. Проведено дослідження нормативно-правового забезпечення, яке мало суттєвий вплив на розвиток податкової системи в умовах децентралізації. Визначено та аргументовано реалізацію певних змін у податковій системі на користь місцевого самоврядування. Проведено дослідження основних законодавчих актів, які, маючи значний вплив на реформування системи місцевого самоврядування в Україні та зміну територіальної організації влади, характеризуються опосередкованим впливом на розвиток податкової системи; зауважено, проте, суттєвий вплив таких актів на результативність та ефективність реформи податкової системи. Встановлено, що в результаті децентралізаційних змін сформовано нову фінансову основу розвитку місцевого самоврядування, а саме: ключову роль відведено податкам та зборам, які справляються на території; органам місцевого самоврядування надано право регулювати ставки та встановлювати пільги місцевих податків і зборів; відбувся перерозподіл загальнодержавних податків та зборів між бюджетами різних рівнів; здійснено формування

системи місцевих податків та зборів внаслідок віднесення до місцевих потужних податкових джерел доходів бюджетів; розширено податкові доходи бюджетів за рахунок запровадження акцизного податку з реалізації підакцизних товарів.

This article examines the institutional foundations of the development of the tax system in Ukraine under the conditions of reform of local self-government. The expediency of the institutional approach to the analysis of the tax system development is substantiated. The main elements of the tax system in this context (formal and informal institutions, organizational structures) are highlighted. The negative aspects of the development of the tax system in Ukraine in the period of independence have been identified and the risks associated with them have been identified. The expediency of tax reform in the context of transformational changes in the system of public administration and strengthening of local self-government is substantiated. A study of regulatory support was carried out, which had a significant impact on the development of the tax system in the context of decentralization. Some changes in the tax system for the benefit of local self-government have been identified and justified. The main legislative acts are investigated, which, having a significant impact on the reform of the local self-government system in Ukraine and the change of the territorial organization of the authorities, are characterized by indirect influence on the development of the tax system; however, the significant impact of such acts on the efficiency and effectiveness of the tax system reform was noted. It is established that as a result of decentralization changes, a new financial basis for the development of local self-government has been formed, namely: the key role is given to taxes and fees that are levied on the territory; to give local governments the right to regulate rates and to establish privileges of local taxes and fees; there was a redistribution of national taxes and fees between budgets at different levels; the formation of the system of local taxes and fees due to the allocation to local powerful tax sources of budget revenues; tax revenues of budgets have been expanded due to the introduction of excise tax on sales of excisable goods.

Ключові слова: податкова система, децентралізація, інституційне середовище, нормативно-правове забезпечення, перерозподіл податків.

Keywords: tax system, decentralization, institutional environment, regulatory support, tax redistribution.

Постановка проблеми. В умовах системних децентралізаційних змін та секторальних реформ в Україні на передові позиції в контексті дослідження розвитку податкової системи виступають питання її реформування для забезпечення відповідності вимогам сучасності та умовам державотворення. В цьому контексті вагомим є дослідження інституційного забезпечення розвитку податкової системи в напрямі децентралізації для виявлення фундаментальних положень розвитку оподаткування в Україні та визначення напрямку подальших змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження пошуку шляхів оптимізації податкової системи є і було актуальним на усіх етапах розвитку публічних фінансів в Україні. Свої дослідження розвитку податкової системи присвятили Жаліло Я.А., Казюк Я.М., Карлін М.І., Крисоватий А.І, Луніна І.О., Пелехатий А. О., Швабій К.І., Юрій С.І та інш. Проте гостро це питання постає й нині, у період фінансової децентралізації й адміністративно-територіальної реформи.

Метою статті є дослідження основних аспектів інституційного забезпечення реформування податкової системи в контексті децентралізації та досягнення спроможності місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування інституційної структури податкової системи держави відбувається у напрямку вибору орієнтирів податкової

політики та її реалізації. Зважаючи на суттєві наукові напрацювання у питанні визначення суті інституційної структури та ототожнення поняття з категорією «інституційне середовище», під ним найчастіше розуміють систему формальних і неформальних інститутів та інституцій, які виконують роль стримування, обмеження та стимулювання поведінки суб'єктів економіки та їх груп та встановлюються і регулюються державою [2]. У цьому контексті податкову систему держави слід розглядати з позиції наявності наступних елементів:

- формальних інституцій — законодавчо встановлених засобів, норм та приписів, завданням яких виступає регулювання функціонування податкової системи, визначення та затвердження видів податків та бюджетів, до яких вони зараховуються, обґрунтування порядку справляння та адміністрування податків, обмеження та стимулювання поведінки учасників таких правовідносин;

- організаційних структур, які забезпечують дію механізму примусу для дотримання встановлених норм і приписів, - податкових органів, організацій та установ, діяльність яких безпосередньо або опосередковано впливає на розвиток податкової системи; такі організаційні структури мають законодавчо обґрунтовану та чітко визначену структуру, повноваження та систему зв'язків і підпорядкування;

- неформальні інституції — звичаї, умовності та традиції, які мають суттєвий вплив на формування моделі податкової культури серед суб'єктів оподаткування, визначаючи їх правову свідомість, податкову обізнаність, етику підприємництва тощо.

Одним з ключових чинників формування та розвитку інституційного середовища податкової системи виступає її реформування, в основі чого лежить управлінська діяльність органів влади, здійснена з метою удосконалення податкової системи. В Україні з початку 1990-х рр. спостерігалися спроби реформування податкової системи. Останні суттєві зміни її функціонування відбуваються й на даний час, що пов'язано з реформою децентралізації та управління публічними фінансами [1, 3].

Водночас, слід зауважити, що до 2014 року система формування державних доходів ґрунтувалася на засадах централізованого управління та перехідної економіки і мала здебільшого фіскальний характер. Тенденції переходу до ринкової економіки у сфері державного управління супроводжувалися спробами удосконалення податкової системи, проте характеризувалися несистемністю та неузгодженістю окремих норм, а також невідповідністю умовам.

Таким чином, станом на початок реформи місцевого самоврядування в Україні податкова система характеризувалася такими негативними аспектами:

- фіскальною спрямованістю, що суттєво обмежувало ефективність та роль податків та їх функцій у державному управлінні;

- нестабільністю, суперечливістю та складністю нормативно-правового забезпечення;

- неефективністю адміністрування окремих податків, що пов'язано з високою затратністю цього процесу у порівнянні з доходами бюджетів, отриманими від справляння таких податків;

- невідповідністю нормам та тенденціям розвитку податкових систем розвинених країн.

Зазначені недоліки результувалися проблемами у розвитку податкової системи, серед яких, передовсім, слід зазначити такі:

1) зростання податкової заборгованості платників перед бюджетами, що пов'язане з відсутністю ефективного механізму забезпечення сплати суб'єктами господарювання податків до бюджету. В цьому контексті варто акцентувати на проблемі списання та реструктуризації державою податкової заборгованості підприємств перед бюджетом, проведення бюджетних взаємозаліків, що мало доволі негативний вплив на формування податкової культури суб'єктів економіки, оскільки робило не вигідною своєчасну повну сплату податків [4];

2) зростання тенденційності ухилення від сплати податків, спричинене викривленням умов конкуренції в результаті нерівномірності розподілу податкового навантаження на платників податків, масовою корупцією, недосконалістю законодавчого забезпечення розвитку податкової системи та поширеним недотриманням норм сплати податків;

3) нерівномірність податкового навантаження на платників, результатом чого є максимальне навантаження саме на законотворчих платників податків, зазвичай позбавлених податкових пільг.

Попри зазначені недоліки, як зауважують економісти, реформування податкової системи в Україні має відбуватися на основі визнання того, що в цілому податкова система України вже склалася і не повинна підлягати докорінним змінам. На користь цієї позиції свідчить сформоване нормативно-правове забезпечення розвитку та функціонування податкової системи. Тобто реформа та створення нової законодавчої бази в сфері оподаткування має ґрунтуватися на фундаменті існуючої податкової системи (рис. 1) та відповідати тенденціям розвитку оподаткування в країнах Заходу. А результативність реформування податкової системи, як акцентує Ференс О., залежить від «взаємозв'язку між обсягом сплачених податків та обсягом і якістю суспільних благ, отриманих платниками,.. а метою реформування податкової системи України має бути створення податкової системи, сприятливої для економічного зростання» [4].

Рис. 1. Нормативно-правове забезпечення розвитку податкової системи в Україні

Джерело: складено автором

У контексті досягнення ефективного співвідношення сплати податків та отримання суспільних послуг відбувається реформування податкової системи в Україні в умовах децентралізації.

Здійснення податкової реформи передбачене дорожньою картою в частині виокремлення 62 реформ, як першочергових пріоритетів реалізації Стратегії Сталого розвитку «Україна – 2020» [7]. Метою реформи визначено побудову податкової системи на засадах простоти, економічної справедливості, мінімізації затрат часу на розрахунок і сплату податків, спрямовану на формування умов для сталого розвитку національної економіки та забезпечення достатнього наповнення державного і місцевих бюджетів. Окрім того, цим документом визначено основні напрями реформи, серед яких: перехід від наглядово-каральної функції фіскальних органів до обслуговуючої – передбачає розвиток податкових органів як сервісної служби, здатної надати допомогу у нарахуванні та проведенні сплати податків, діяльність якої не спрямована на наповнення бюджету за рахунок фінансових санкцій та переплат; зменшення кількості податків, їх розміру та спрощення порядку розрахунку і сплати; впровадження електронних сервісів для платників податків; зменшення податкового навантаження на заробітну плату з метою її детінізації; удосконалення законодавства України, спрямованого на посилення боротьби зі схемами ухиляння від сплати податків.

Враховуючи комплексність і системність Стратегії Сталого розвитку «Україна – 2020», варто наголосити на відповідності реформи податкової системи змінам у інших секторах економіки. Зокрема, що важливо в контексті даного дослідження, податкова реформа, серед іншого, покликана вирішити питання забезпечення спроможності місцевого самоврядування в контексті відходу від централізованої моделі управління в державі.

Цей аспект підтверджено Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [8], в якій обґрунтовано доцільність створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень на засадах субсидіарності, партнерства між державою та місцевим самоврядуванням, а також правової, організаційної та фінансової спроможності самоврядування. З метою виконання цього завдання аргументовано реалізацію певних змін у податковій системі на користь місцевого самоврядування:

1) фінансовою основою місцевого самоврядування в частині виконання власних повноважень визначити податки та збори, які мають безпосередній «зв'язок» з територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

2) за місцевими бюджетами закріпити частину коштів, що надходять від сплати податку на прибуток новостворених юридичних осіб, протягом п'яти років від дати інвестування в юридичну особу;

3) органам місцевого самоврядування надати право регулювати ставки місцевих податків і зборів;

4) право встановлення пільг з місцевих податків і зборів закріпити лише за тим органом місцевого самоврядування, до бюджету якого зараховуються такі податки і збори.

З метою реалізації поставлених завдань Законами України про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів [5, 6] відбулася передача органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень та закріплення стабільних

джерел доходів місцевих бюджетів. Таким чином, було сформовано нову фінансову основу розвитку місцевого самоврядування в результаті:

- 1) перерозподілу загальнодержавних податків та зборів між бюджетами різних рівнів;
- 2) формування системи місцевих податків та зборів внаслідок віднесення до місцевих потужних податкових джерел доходів бюджетів;
- 3) розширення податкових доходів бюджетів за рахунок запровадження акцизного податку з реалізації підакцизних товарів;
- 4) розширення повноважень місцевих рад щодо встановлення місцевих податків та зборів.

Зазначимо, що окрім нормативно-правових актів, прийняття яких мало безпосередній вплив на реформу податкової системи, трансформація системи місцевого самоврядування та змін функціонування публічних фінансів характеризувалася впливом законів, які, маючи ключову роль в контексті децентралізації, діяли опосередковано на формування нових орієнтирів розвитку податкової системи, проте є вагомими для її результативності (табл. 1).

Таблиця 1

Нормативно-правове забезпечення реформи місцевого самоврядування та його вплив на податкову реформу у період 2014-2019 рр.

Дата прийняття	Назва документа	Зміст документа
1.04.2014 р.	Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні»	Обґрунтовано доцільність створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень Аргументовано реалізацію змін у податковій системі на користь місцевого самоврядування: • фінансовою основою місцевого самоврядування визначити податки та збори, зібрані на території; • органам місцевого самоврядування надати право регулювати ставки місцевих податків і зборів; • право встановлення пільг з місцевих податків і зборів закріпити лише за тим органом місцевого самоврядування, до бюджету якого зараховуються такі податки і збори.
28.12.2014 р.	Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин»	Передбачено перерозподіл доходів бюджетів різних рівнів та запровадження системи міжбюджетного вирівнювання
28.12.2014 р.	Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи»	Визначено правила справляння і зарахування податків до бюджетів в результаті перерозподілу надходжень між різними рівнями управління, формування системи місцевих податків та зборів внаслідок віднесення до місцевих потужних податкових джерел доходів бюджетів
12.01.2015 р.	Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна — 2020»	передбачає реалізацію 62 реформ, серед яких податкова реформа, яка покликана вирішити питання забезпечення спроможності місцевого самоврядування в контексті відходу від централізованої моделі управління в державі

5.02.2015 р.	Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»	Прийнято для юридичного утвердження формування ОТГ в результаті укрупнення територіальних громад. Такі громади утворюються з метою формування ефективної територіальної основи для розвитку місцевого самоврядування та досягнення їх фінансової спроможності
8.04.2015 р.	Постанова КМУ «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад»	
5.02.2015 р.	Закон України «Про засади державної регіональної політики»	Визначено економічні, правові, екологічні, соціальні, гуманітарні й організаційні засади державної регіональної політики в Україні
26.11.2015 р.	Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо особливостей формування та виконання бюджетів ОТГ»	Визначено норми взаємодії місцевих бюджетів різних рівнів, особливості формування та виконання бюджетів ОТГ
3.04.2018 р.	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст обласного значення»	Визначено особливості формування ОТГ навколо міст обласного значення
22.11.2018 р.	Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України»	Здійснено синхронізацію положень окремих законодавчих актів стосовно сплати податку на доходи фізичних осіб

Джерело: сформовано на основі законодавчої та нормативно правової бази ВРУ

Проте в умовах децентралізації та зміни територіальної організації влади можна констатувати комплексний підхід до розвитку податкової системи в напрямі посилення спроможності місцевого самоврядування та формування нової фінансової основи розвитку території. В цьому контексті зроблено суттєві системні кроки, основними серед яких є: 1) перерозподіл загальнодержавних податків та зборів між бюджетами різних рівнів; 2) формування системи місцевих податків та зборів внаслідок віднесення до місцевих потужних податкових джерел доходів бюджетів; 3) розширення податкових доходів бюджетів за рахунок запровадження акцизного податку з реалізації підакцизних товарів; 4) розширення повноважень місцевих рад щодо встановлення місцевих податків та зборів.

Висновки. Таким чином, аналіз інституційного забезпечення розвитку податкової системи в Україні дозволяє зробити такі висновки. Починаючи зі здобуття незалежності в Україні, здійснювались спроби реформи податкової системи та її розвитку в напрямку гармонізації з розвиненими країнами, які, проте, не завжди характеризувалися позитивними результатами.

1. Кондратюк С. Я., Осадчук Н. В. Фінансова спроможність як категорія публічних фінансів: сутність та складові. М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; відп. ред. А. Ф. Павленко. 2008. Вип. 10. С. 133-138; 2. Пухкал О. Г., Лисак Л. М. Інституційний вимір функціонування податкової системи України. Інвестиції: практика та досвід. № 23, 2016. С. 68-73; 3. Тарангул Л.Л. Теоретичні основи регіональної податкової політики. Науковий вісник Національної академії ДПС України. 2002. №3 (17). С. 33-42; 4. Ференс О. Реформування податкової системи України. Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11350 (дата звернення: лютий 2020 р.); 5. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин. Закон України № 79-VIII від 28.12.2014 р.; 6. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин. Закон України № 71-VIII від 28.12.2014 р.; 7. Про Стратегію Сталого розвитку «Україна – 2020». Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р.; 8. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 333-р від 1.04.2014 р.

1. Kondratjuk, S. Ja., Osadchuk, N. V. (2008). Finansova spromozhnistj jak kateghorija publicznykh finansiv: sutnistj ta skladovi [Financial capacity as a category of public finances: essence and components]. University Economics of Vadim Hetman, Vyp. 10, pp. 133 - 138. [in Ukrainian]; 2. Pukhkal, O. Gh., Lysak, L. M. (2016). Instytucijnyj vymir funkcionuvannja podatkovoji systemy Ukrajiny [Institutional dimension of functioning of the tax system of Ukraine]. Investment: practice and experience, 23, pp. 68-73. [in Ukrainian]; 3. Taranghul, L. L. (2002). Teoretychni osnovy regionaljnoji podatkovoji polityky [Theoretical Foundations of Regional Tax Policy]. Scientific Bulletin of the National Academy of the State Movement for Traffic Control of Ukraine, 3 (17), pp. 33-42. [in Ukrainian]; 4. Ferens, O. (2017). Reformuvannja podatkovoji systemy Ukrajiny [Reforming the tax system of Ukraine]. Ministry of Justice of Ukraine. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11350. [in Ukrainian]; 5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On making amendments to the Budget Code of Ukraine". [in Ukrainian]; 6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On making amendments to the Tax Code of Ukraine". [in Ukrainian]; 7. The President of Ukraine (2015), Decree on the Sustainable Development Strategy «Ukraine 2020». [in Ukrainian]; 8. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), Ordinance on approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of government in Ukraine. [in Ukrainian].

1. Kondratjuk, S. Ja., Osadchuk, N. V. (2008). Finansova spromozhnistj jak kateghorija publicznykh finansiv: sutnistj ta skladovi [Financial capacity as a category of public finances: essence and components]. University Economics of Vadim Hetman, Vyp. 10, pp. 133 - 138. [in Ukrainian]; 2. Pukhkal, O. Gh., Lysak, L. M. (2016). Instytucijnyj vymir funkcionuvannja podatkovoji systemy Ukrajiny [Institutional dimension of functioning of the tax system of Ukraine]. Investment: practice and experience, 23, pp. 68-73. [in Ukrainian]; 3. Taranghul, L. L. (2002). Teoretychni osnovy regionaljnoji podatkovoji polityky [Theoretical Foundations of Regional Tax Policy]. Scientific Bulletin of the National Academy of the State Movement for Traffic Control of Ukraine, 3 (17), pp. 33-42. [in Ukrainian]; 4. Ferens, O. (2017). Reformuvannja podatkovoji systemy Ukrajiny [Reforming the tax system of Ukraine]. Ministry of Justice of Ukraine. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11350. [in Ukrainian]; 5. Pro vnesennya zmin do Byudzhetnogo kodeksu Ukrayini schodo reformi mizhbyudzhetnih vidnosin. Zakon Ukrayini # 79-VIII vid 28.12.2014 r.[The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On making amendments to the Budget Code of Ukraine"]. [in Ukrainian]; 6. Pro vnesennya zmin do Podatkovogo kodeksu Ukrayini schodo reformi mizhbyudzhetnih vidnosin. Zakon Ukrayini # 71-VIII vid 28.12.2014 r.[The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On making amendments to the Tax Code of Ukraine"]. [in Ukrainian]; 7. Pro Strategiyu Stalogo rozvitku «Ukrayina – 2020». Ukaz Prezidenta Ukrayini # 5/2015 vid 12.01.2015 r. [The President

of Ukraine (2015), Decree on the Sustainable Development Strategy «Ukraine 2020»]. [in Ukrainian]; 8.Pro shvalennya Kontseptsiiy reformuvannya mistsevogo samovryaduvannya ta teritorialnoyi organizatsiyyi vladi v Ukraini. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukraini #333-r vid 1.04.2014 r.[The Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), Ordinance on approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of government in Ukraine]. [in Ukrainian].

УДК: 338.2:658.1

М.І. Вихлюк, Р.О. Мірошник, О.В. Майор

DOI: 10.36919/2312-7812.1.2020.100

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ: ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ РІЗНОВИДІВ

У статті представлено теоретико-методологічні основи формування змісту дефініції «фінансовий ризик». На основі морфологічного аналізу узагальнено існуючі наукові підходи щодо розуміння економічної природи досліджуваного поняття. Відзначено, що перший підхід трактує фінансовий ризик у контексті фінансових результатів діяльності підприємства, зокрема як небезпека, можливість фінансових втрат внаслідок негативних подій; другий підхід визначає фінансовий ризик, як вартісне оцінювання ймовірності події, що призводить до фінансових втрат підприємства; третій підхід визначає фінансовий ризик, як комплекс причинно-наслідкових зв'язків, тобто сукупність різновидів фінансових ризиків, що чинять вплив не лише на фінансову діяльність, а й на виробничу та комерційну діяльність, як суб'єкта господарювання. Представлено авторське трактування фінансового ризику, як певної вірогідності уникнення фінансових підсумків у вигляді втрати прибутку, доходу, активів чи капіталу в умовах об'єктивної непередбачуваності здійснення підприємством фінансово-господарської діяльності. Відзначено, що фінансовий ризик, як економічна категорія, характеризується низкою базових та специфічних властивостей, що проявляються під час взаємодії таких елементів фінансового ризику, як невизначеність, втрати, наслідки та можливості. Класифіковано різновиди фінансового ризику на дві групи: зовнішні фінансові ризики (інфляційний, депозитний, податковий, процентний, валютний); внутрішні фінансові ризики (ризики бізнес-процесів: ризик неплатоспроможності, ризик зниження фінансової стійкості, прибутковості, оборотності, ліквідності; інвестиційний ризик: портфельний, процентний, кредитний, дивідендний; інші фінансові ризики: ризик упущеної вигоди, структурний, інноваційний, емісійний тощо. Узагальнено базові методи та інструменти, що використовуються для управління та реалізації політики нейтралізації фінансових ризиків у діяльності підприємств.

The article presents the theoretical and methodological foundations of the content of the definition of "financial risk". The existing scientific approaches to understanding the economic nature of the concept under study have been generalized on the basis of morphological analysis. It has been noted that the first approach treats financial risk in the context of the financial results of the enterprise, in particular as a risk, the possibility of financial losses due to negative events; the second approach defines financial risk as a cost estimation of the probability of an event leading to financial losses of the enterprise; the third approach defines financial risk as a complex of cause and effect relationships, that is, a set of types of financial risks that affect not only the financial activity but also the production and commercial activity of the entity. It have been presented an author's interpretation of financial risk as a certain probability of avoiding financial results in the form of loss of profit, income, assets or capital in the conditions of objective unpredictability of